

Sisäministeriö
poliisiosasto

Asia: Lausunto poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen (1106/2013) muuttamisesta

Viite: SMDno-2020-1272, sisäministeriön lausuntopyyntö 25.5.2020

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) lausunto:

SPJL kannattaa poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen muuttamista ehdotetulla tavalla.

Poliisimiehen välitön yksilöinti ja tunnistaminen nimeltä ei ole enää perusteltua ottaen huomioon poliisimiehen ja tämän läheisten oikeusturvan tarve. Nyt ehdotettu poliisin virkapuvusta annetun asetuksen muutosesitys on tärkeä ja oleellinen osa toimenpidekokonaisuutta, joka tulee toteuttaa viranomaistoiminnan ja yksittäisen virkamiehen suojaamiseksi maalittamiselta. Muu yksilöllinen tunniste – kuten yksilöllinen tunnistenumero – vaikeuttaa ja siten ennaltaehkäisee osittain poliisimiehiin kohdistuvaa maalittamista. Se on myös perustuslain sekä muun lainsäädännön mukainen riittävä keino tunnistaa ja tarvittaessa yksilöidä virkamies.

Edelleen tulee kuitenkin selvittää myös muita keinoja poliisimiesten ja poliisin muun henkilöstön henkilöllisyyden suojaamiseksi.

Poliisimiehen henkilöllisyys tulee esille muillakin tavoin kuin nimilaatasta. Poliisimiehen on pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos se on mahdollista vaarantamatta toimenpiteen suorittamista. Siten jatkotoimenpiteenä tulisi selvittää, voitaisiinko virkamiehen nimi korvata tunnistenumerolla myös virkamerkissä ja poliisin asiakirjoissa kuten tutkinta-asiakirjoissa. Vain näin suojaa voitaisiin ulottaa virkapukuisten poliisimiesten lisäksi ns. siviilipukuisiin poliisimiehiin. Vaihtoehtoisesti tulisi miettiä niitä tilanteita, joissa virkamierkin esittämisestä voitaisiin perustellusti kieltäytyä.

Lisäksi on välttämätöntä ryhtyä tarkastelemaan erilaisia toimia, joilla voidaan suojata poliisitoimintaa laajemmaltikin sekä sitä kautta ulottaa suojaustoimia koko poliisin henkilöstöön.

Tässä yhteydessä tulisikin miettiä sitä, missä vaiheessa virkamiehen nimen selvittäminen on virkatoimen kohteelle ylipäänsä olennainen asia tämän oikeusturvan kannalta. Olisiko riittävää, että nimen saisi tietää vasta siinä vaiheessa, jos virkamiehen toimista tehdään yksilöity kantelu tai niistä aloitetaan esitutkinta tai oikeusprosessi?

1. Yleistä

Niin sanottu maalittamisilmiö on viime vuosina yleistynyt ja sen kohteeksi ovat joutuneet sekä eri virkamiesorganisaatioiden virkamiehet että yksityissektorin toimijat. Virkamieskunnasta maalittaminen on kohdistunut erityisesti poliisimiehiin ja sitä kautta koko poliisiorganisaatioon. Nykyisessä turvallisuus- ja toimintaympäristössä yksittäisen poliisimiehen velvollisuutta toimia virkatehtävissä omalla nimellään tulee tarkastella uudesta näkökulmasta. Tarkastelun kohteena tulee olla sekä viranomaistoiminnan että yksittäisen virkamiehen suojaamistarve. Tätä edellyttää jo työsuojelulainsäädäntö. Tältä osin on hyvä painottaa, että virkamiehillä on virantoimituspakko ja virkavelvollisuus suorittaa tehtävänsä. He eivät voi itse valita mitä tehtäviä hoitavat.

Ottaen huomioon sekä poliisitoiminnan että yksittäisen poliisimiehen suojantarve, on perusteltua, ettei poliisimiehen tunnistamista ja yksilöintiä sidota yksinomaan poliisimiehen nimeen. Yksilön suojan vaatimukset voidaan ulottaa yksittäisen virkamiehen lisäksi hänen läheisiinsä.

Maalittamisessa ei ole kyse vain suomalaisesta, vaan eurooppalaisesta ja jopa maailmanlaajuisesta ilmiöstä. Ilmiö kytkeytyy pitkälti tietoyhteiskunnan nopeaan kehitykseen sekä toisaalta viranomaisiin, asiantuntijoihin ja yhteiskunnan instituutioihin kohdistuvaan asennemuutokseen ja niiden aseman kyseenalaistamiseen. Teknologioiden kehitys on ollut nopeaa ja ennakoimatonta. Kehityksen myötä tiedonkulku sekä mahdollisuus etsiä ja levittää tietoa on merkittävästi nopeutunut ja helpottunut. Internet ja erityisesti sosiaaliset mediat ovat muuttuneet tilaksi, jossa erilaiset marginaaliryhmät saavat entistä enemmän näkyvyyttä. Yhteiskunta on merkittävästi polarisoitunut sekä keskustelukulttuuri kärjistynyt ja koventunut. Tätä kehitystä omalta osaltaan edistää Internetin/sosiaalisten medioiden mahdollistama anonyymiyys. Se on lisäksi madaltanut kynnystä myös rikolliseen toimintaan. Maalittamisilmiöön liittyykin myös rajat ylittävä rikollisuus, kyberrikollisuus ja järjestäytyneet rikollisuus kaikissa muodoissaan.

Lisäksi maalittamisen yhteydessä voidaan perustellusti tarkastella myös hybridi- ja informaatiovaikuttamista. Poliittisesti motivoituneella suunnitelmallisella toiminnalla pyritään saavuttamaan omat tavoitteet erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen. Hybridi- ja informaatiovaikuttamista on monen tasoista ja sitä tekee sekä siihen osallistuu laaja kirjo toimijoita erilaisilla tarkoituksilla.

Valitettavasti lainsäädäntö ja muu sääntely ei ole pysynyt kehityksen mukana. Lainsäädännön on vastattava vallitsevan toimintaympäristön haasteisiin ja elettävä ajassa entistä tehokkaammin ja nopeammin. Myös eri viranomaisten täytyy kyetä ennakoimaan ja arvioimaan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä kehittämään jatkuvasti toimintaansa.

Maalittaminen on perinteisesti sotilaalliseen toimintaan viittaava termi. Muussa yhteydessä käytettynä termi on suhteellisen uusi ja täsmentymätön. Vaikka termin käyttö onkin vakiintunut arkikielessä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa, sillä ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Maalittaminen sekoitetaan virheellisesti vihapuheeseen ja muutoinkin sitä käytetään ”yleiskäsitteenä” kuvaamaan kaikkea mahdollista negatiivisena koettua toimintaa, kuten yksittäisiä epäasiallisia tai kriittisiä kommentteja sosiaalisessa mediassa. Termi on myös hyvin politisoitunut. Näyttäisi siltä, että termi on kärsimässä inflaation; maalittamisesta on muodostumassa termi, jolla tarkoitetaan kaikkea, jolloin se ei tarkoita yhtään mitään.

Ilmiötä kuvaavana terminä sillä ei myöskään ole juridista merkityssisältöä. Rikos on laissa rangaistavaksi säädetty teko tai laiminlyönti; ilmiötä ei voida kriminalisoida.

Maalittamista voidaan toteuttaa hyvin erilaisten tekojen kautta; se voi olla ilmaisurikos tai henkilön turvallisuuteen kohdistuva rikos. Se voi olla myös rikos viranomaisia vastaan. Tekijä voi toimia yksin tai pyrkiä tietoisesti ja tarkoituksella käynnistämään ns. maalittamiskampanjan, jota yksittäiset henkilöt voivat lähteä tukemaan tarkoituksella tai tietämättömyyttään. Maalittamiseen voidaan liittää muun muassa termit masinoiminen, usuttaminen, doksaus, trollaaminen, painostaminen.

Tällä hetkellä konkreettisessa tapauksessa sovellettavaksi voi rajoitetusti tulla yksittäiset rikokset kuten laitton uhkaus, vainoaminen, viestintärauhan rikkominen, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen perusmuotoisena tai törkeine tekemuotoineen sekä viranomaistoiminnan osalta virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen ja haitanteko. Nämä rikokset soveltuvat maalittamiseen siis huonosti ja mikäli ne toteutetaan anonyymisti, ei poliisilla ei ole käytettävissään tehokkaita keinoja rikosten selvittämiseen; rikosvastuu sekä sitä kautta ennalta estävä vaikutus jää toteutumatta.

Maalittaminen tuleekin terminä määritellä ja sille on myös annettava juridinen merkitys kriminalisoinnin kautta. Vain näin siihen voidaan tehokkaasti puuttua ja määrittää rikoslaissa rangaistavat teot. Määrittelemällä teon rikokseksi yhteiskunta osoittaa teon moitittavuutta sekä pyrkii torjumaan ja vähentämään näitä tekoja.

SPJL tarkoittaa maalittamisella toimintaa, jossa henkilöstä tai hänen läheisistään etsitään tietoja eri lähteistä ja tätä tietoa käytetään eri tavoin vahingoittamis- ja vaikuttamistarkoituksessa. Tietoja voidaan muun muassa levittää, vääristellä, muokata ja asettaa eri konteksteihin.

Toiminnalla pyritään epäasiallisesti vaikuttamaan henkilön toimintaan ja sitä kautta myös koko organisaation tai yhteisön toimintaan.

Maalittamisen kohteeksi voivat joutua henkilön lisäksi siis myös hänen läheisensä. Nimen perusteella päästään helposti kiinni ihmisen tai hänen läheistensä henkilökohtaisiin tietoihin. Tämä mahdollistaa helpolla tavalla henkilöön kohdistuvan epäasiallisen vaikuttamisen kuten painostamisen, kiusaamisen/häirinnän, suoran sekä epäsuoran uhkailun tai muut vahingoittamis-/vaikuttamistarkoituksessa tehdyt teot. Esimerkiksi nimen perusteella etsitään virkamiehen ja tämän perheen sosiaalisen median tilit ja täytetään heidän sivunsa epäasiallisella sisällöllä. Lisäksi voidaan yllyttää ryhmää selvittämään virkamiehen puolison ja lasten nimet, heidän työpaikkansa tai koulunsa, jotta voidaan varmistaa heidän ”turvallisuuksensa”; ettei mitään ikävää vain tapahtuisi.

Poliisissa maalittaminen kohdistuu usein yksittäiseen poliisimieheen henkilökohtaisella tasolla tarkoituksena vaikuttaa tämän haluan toimia tehtävässään, luopumaan tietyn virkatehtävän toimittamisesta, ryhtymään tiettyyn virkatoimeen tai toimittamaan virkatehtävät tietyllä tavalla.

Yksittäinen virkamies on maalittamisessa usein vain välikappale, vaikka toiminta henkilöityikin häneen. Toiminnan motiivi voi olla laaja-alaisempi eli pyrkimys rapauttaa viranomaistoiminnan arvovaltaa, luotettavuutta, uskottavuutta ja puolueettomuutta sekä myös muutoin vaikuttaa viranomaisorganisaation toimintaan ja päätöksentekoon. Ennalta pyritään siis vaikuttamaan siihen, että poliisimiehet toimivat tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla ja sitä kautta estämään viranomaisorganisaation toiminnan kohdistaminen maalittajaan tai hänen edustamaansa tahoon tai toimimaan heidän toivomallaan tavalla.

Maalittamista tapahtuu myös arvostelemalla poliisimiehen virkatehtäviä irrottamalla ne asiayhteyksistä, vääristelemällä poliisimiehen toimia tai kohdistamalla arvostelu toiminnan sijaan poliisimiehen henkilöön. Maalittamista perustellaankin usein sananvapaudella. Viranomaisen/virkamiehen on työssään kestettävä ankaraakin arvostelua ja sitä, että tehtyjä virkatoimia alistetaan laillisuustarkastelun alaiseksi. Viranomaisen/yksittäisen virkamiehen toimintaan kohdistuvan hyväksyttävän arvostelun tulee kuitenkin perustua tosiseikkoihin ja kohdistua nimenomaan virkatoimeen. Demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluva oikeus kritisoida / arvostella viranomaisen tai virkamiehen toimintaa on eri asia, kuin yksittäiseen virkamieheen henkilönä kohdistuva loukkaava arvostelu, virkamiehen painostaminen, häirintä, vainoaminen tai muu vastaava toiminta. Tällaisessa toiminnassa on kyse maalittamisesta eikä se nauti sananvapauden suojaa.

Maalittamisessa voidaan käyttää hyväksi näennäisesti laillisia keinoja tekemällä poliisimiehestä perättömiä kanteluita tai rikosilmoituksia. Ilman objektiivisesti olemassa olevaa oikeussuojaintressiä tämä on laillisten oikeussuojakeinojen väärinkäyttöä vahingoittamis-/vaikuttamistarkoituksessa.

2. Muutosesityksen perustuslainmukaisuus

Virkamiesten virkavastuu ja sitä kautta yksilöintivaatimus perustuvat perustuslain 118 §:ään. Jokaisella on oikeus saattaa virkamiehen/julkista tehtävää hoitavan henkilön hänelle aiheuttama mahdollinen oikeudenloukkaus rikos- tai vahingonkorvausoikeudellisen tarkastelun alaiseksi. Jotta tämä perustuslaissa taattu oikeus olisi myös käytännössä toteutettavissa, jokainen virkamies tulee olla yksilöitävissä. Merkittävä kysymys tässä on se, millä tavalla tämä yksilöinti tapahtuu. Perustuslaki ei edellytä nimeen perustuvaa yksilöintiä.

Tarkempi sääteley koskien poliisimiesten yksilöintiä ja tunnistettavuutta on poliisilaissa, sisäministeriön asetuksissa ja poliisihallituksen määräyksissä. Myöskään poliisilaki ei edellytä nimeen perustuvaa yksilöintiä. Hallituksen esityksessä poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todetaan seuraavasti: ”Poliisimiesten yksilöitävyyttä voidaan edistää esimerkiksi virka-asuissa käytettävillä nimilapuilla tai numeroilla sekä ennen kaikkea partiointitehtävien ja virkatehtävien tarkalla kirjaamisella” (HE 224/2010 vp, 74).

Jo nyt poliisin erityisryhmät – kuten valmiusyksikkö KARHU sekä JOUHA- ja VATI-ryhmät – toimivat numero-/kirjaintunneilla, joista jokainen on yksilöity tietylle poliisimiehelle. Tämä ei ole ollut kansalaiselle este saada tarvittaessa tietoonsa häneen virkatoimia kohdistaneen poliisimiehen henkilöllisyyttä.

Tunnisteiden käyttö on itseasiassa yksilöivämpää ja varmempaa kuin nimilattojen käyttö, koska saman nimisiä poliisimiehiä voi olla useita, mutta tunnistenumeroa on vain yksi.

Kansalaisten oikeusturvan toteutumisen kannalta ei ole välttämätöntä saada välittömästi tietoon poliisimiehen nimeä. Muutos poliisimiehen yksilöintitapaan ei siten ole ristiriidassa perustuslain 118 §:n kanssa.

Poliisimiehen välitön nimen tietoon saaminen ei ole olennaista myöskään viranomaisten toimintaan kohdistuvan yleisen luottamuksen ja lähestyttävyyden säilyttämiseksi. Asianmukaisesti toimiva poliisimies herättää luottamusta riippumatta siitä, onko hänellä virka-asuissa nimi tai tunnistenumero. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että virkatehtävissään poliisimies ei edusta itseään yksityishenkilönä vaan poliisiorganisaatiota.

Lisäksi perusoikeuksien toteutumisen kannalta on ongelmallista, jos perusoikeuksia ryhdytään tulkitsemaan yksipuolisesti. Perusoikeuksien – kuten oikeus yksityiselämään ja kunniaan – toteutuminen tulee taata myös virkamiehille. Oikeusturvanäkökohtien yhteensovittaminen on näennäinen ongelma ja toteutettavissa kaikkien osapuolten oikeusturvan tarve huomioiden.

3. Muut tarvittavat toimenpiteet

Maalittaminen on vakava yhteiskunnallinen ongelma ja uhka. Vaikka sen määrittely ja siihen puuttuminen on haasteellista, kiireellinen puuttuminen ilmiöön on välttämätöntä.

Poliisin virkapuvusta annetun asetuksen muutosesitys on osa toimenpidekokonaisuutta, joka tulee toteuttaa viranomaistoiminnan ja yksittäisen virkamiehen suojaamiseksi maalittamiselta.

3.1 Poliisimiehen ja poliisin muun henkilöstön henkilöllisyyden suojaaminen

- jatkotoimenpiteet

Kuten edellä todettiin, tarvitaan jatkoselvitystä myös muista keinoista, joilla voidaan suojata poliisimiesten ja poliisin muun henkilöstön henkilöllisyyttä. Yhtenä vaihtoehtona tulee tarkastella mahdollisuutta korvata virkamiehen nimi tunnistenumerolla myös virkamerkissä ja poliisin asiakirjoissa kuten tutkinta-asiakirjoissa.

3.2 Maalittamista koskeva kriminalisointi rikoslain 16 lukuun

Rikoslain 16 lukuun rikoksiin viranomaisia vastaan tulee lisätä maalittamisen erikseen kriminalisoiva pykälä. Oikeusvaltiossa lähtökohtana on, että rangaistavaksi säätämiseksi tulee olla painavat yhteiskunnalliset perusteet. Turha sääntely ei ole koskaan hyväksi; rikosoikeutta pitää käyttää vain silloin, kun siihen on aidosti hyvät perusteet. Rangaistavaksi säätämiseksi onkin olemassa oikeudelliset rajoitukset.

Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaan kriminalisoinnin tulee suojella jotain tarkasti määriteltävissä olevaa ja suojelemisen arvoista oikeushyvää. Oikeushyvät ovat rikosoikeudella suojeltavia etuja, jotka on perinteisesti käsitetty läheisesti henkilöön liittyviksi perusoikeuksiksi, kuten henki, terveys, vapaus, itsemääräämisoikeus, kunnia, yksityisyys ja varallisuus. Nykyään suojeltavaksi oikeushyväksi käsitetään laajemmin myös yleiset intressit kuten yleinen turvallisuus, oikeudenhoidon puolueettomuus sekä valtion sisäinen ja ulkoinen turvallisuus.

Viranomaistoiminnan häiriintymättömän toiminnan ja oikeusvarmuuden suojaaminen ovat sellaisia tarkasti määriteltävissä olevia ja suojelemisen arvoisia oikeushyviä, jotka kuuluvat rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien joukkoon.

Ultima ratio -periaatteen mukaan kriminalisointi on perusoikeuksiin puuttuvan luonteensa vuoksi keino, jota tulisi käyttää vasta viimeisenä mahdollisena vaihtoehtona ja hyöty-haitta punninnan periaatteen mukaan kriminalisoinnista täytyy olla enemmän hyötyä kuin haittaa.

Maalittamisen kriminalisointi nimenomaan viranomaistoimintaan kohdistuvana rikoksena on perusteltu. Viranomaiset tarvitsevat yhteiskuntarauhan ylläpidon ja viranomaistoiminnan häiriöttömän ja oikeusvarman toiminnan varmistamiseksi yksityisiä toimijoita laajempaa suojaa. Soveltamisalaltaan yleisiä säännöksiä ei ole katsottu riittäviksi turvaamaan viranomaistoimintaa, vaan virkatehtävien hoitamiseksi on katsottu tarpeen antaa lisäsuojaa erityisillä, rikoslain 16 luvun säännöksillä. Vuonna 1999 voimaan tulleet 16 luvun 1–3 §:t eivät kuitenkaan anna riittävää suojaa viranomaistoiminnalle muuttuneessa toimintaympäristössä. Niillä lähtökohtaisesti turvataan viranomaisia näiden suorittaessa tietyssä hetkessä konkreettista virkaan liittyvää tehtävää ja tunnusmerkistöt 1–2 §:ssä edellyttävät väkivallan käyttöä tai sillä uhkaamista. Lisäksi säännösten soveltamisen ulkopuolelle jää julkisen sektorin työtehtäviä, joita ei voida pitää julkisen vallan käyttämisinä.

Yksittäisiin tekoihin keskittyneillä – soveltamisalaltaan yleisillä – kriminalisoinneilla ei pystytä tehokkaasti ehkäisemään viranomaistoimintaan kohdistuvaa maalittamista. Myöskään erilaiset kampanjat, koulutukset, hankkeet ja muut vastaavat toimet, joilla pyritään ohjaamaan keskustelukulttuuria kaikkien osapuolten sanan- ja mielipiteenvapautta kunnioittavaan suuntaan eivät niiden hyvästä tarkoituksesta huolimatta ole riittäviä turvaamaan viranomaistoimintaa.

Maalittaminen on erittäin vakava uhka demokraattiselle oikeusvaltiolle. Se kohdistuu yhteiskunnassa laajasti oikeusvaltion keskeisiin toimijoihin ja oikeusjärjestelmän ytimeen; poliisitoimintaan, syyteharkintaan ja lainkäyttöön. Pahimmillaan maalittamisen heijastevaikutukset ulottuvat siis koko demokraattiseen oikeusvaltioon sekä sitä kautta yhteiskuntaan ja yksittäisiin kansalaisiin. Maalittaminen on uudenlaista vallankäyttöä.

3.3 Syyteoikeuden järjestäminen virallisen syytteen alaiseksi

Maalittaminen ei ole vain viranomaistoiminnassa esiintyvä ongelma. Myös yksityissektorilla toimivat ammattiryhmät ovat joutuneet maalittamisen kohteeksi. Siten soveltamisalaltaan yleisten, maalittamiseen soveltuvien asianomistajarikosten syyteoikeus tulee järjestää virallisen syytteen alaiseksi tilanteissa, joissa henkilö joutuu rikoksen kohteeksi omien tai läheisensä työ- / virkatehtävien vuoksi.

Tällaisia rikoksia ovat muun muassa laitton uhkaus, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen sekä perusmuotoisena että törkeänä tekemuotona. Tällä hetkellä syyttäjä ei saa nostaa syytettä näistä rikoksista, ellei asianomistaja vaadi rangaistusta.

Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta ilman asianomistajan vaatimustakin, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Viestintärauhan rikkomisesta syyttäjä saa nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Laittomasta uhkauksesta syyttäjä saa nostaa syytteen, jos jos laittoman uhkauksen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä tai erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Käytännössä erittäin tärkeän yleisen edun täyttymiskynnys on asetettu erittäin korkealle.

Lisäksi ongelmaksi muodostuu se, saako syyttäjä ikinä tietoa rikoksesta. Esitutkintalain mukaan asianomistajarikoksissa esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja esittää rangaistusvaatimuksen.

Syyteioikeus on jo lievän pahoinpitelyn osalta järjestetty edellä mainitulla tavalla rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 3 kohdassa; lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos, kun teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi eikä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön.

Oikeusministeriö on käynnistänyt hankkeen rikoslain muuttamiseksi siten, että laitton uhkaus olisi virallisen syytteen alainen, kun se kohdistuu toiseen hänen työtehtäviensä vuoksi. Esitys on tällä hetkellä lausuntokierroksella. Suunta on oikea, mutta ehdotetut toimet eivät ole riittäviä. Syyteioikeutta tulee muuttaa laajemmin. Virallisen syytteen alaiseksi tulee saattaa myös muun muassa kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen, jos se kohdistuu toiseen hänen työtehtäviensä vuoksi.

Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, miksi henkilö on joutunut kyseisen rikoksen uhriksi eikä pelkästään siihen, mikä on pääasiallinen suojeltava oikeushyvä. Kun henkilö joutuu rikoksen kohteeksi virka-/työtehtäviensä vuoksi, laajenee suojeltava oikeushyvä yksilön integriteetistä ja intimitteetistä koskemaan viranomaistoiminnan ja virka-/työtehtävien asianmukaista hoitamista.

Edellä mainituissa tilanteissa syyteioikeuden järjestäminen virallisen syytteen alaiseksi on perusteltua myös työsuojelullisesta näkökulmasta. Työssä tapahtuva häirintä kaikissa muodoissaan on työhön liittyvä terveys- ja turvallisuusriski. Työnantajalla on työturvallisuuslakiin perustuva yleinen velvollisuus huolehtia, ettei työntekijöille aiheudu hengen tai terveyden vaaraa työssä, sekä tarvittaessa velvollisuus puuttua terveyttä/turvallisuutta vaarantaviin tekijöihin. Terveydellä tarkoitetaan sekä työntekijän fyysistä että psyykkistä terveyttä.

On kohtuutonta, että yksittäisen henkilön tulee itse seurata häntä koskevaa, hänen virka-/työtehtävistään johtuvaa epäasiallista painostamista/häirintää, ja että tämän toiminnan aiheuttamat oikeudelliset jatkotoimet kuluineen jäävät hänen vastuulleen ja hänen kannettavakseen. Syyteioikeuden järjestämisellä puuttumisvelvollisuus ja -oikeus saataisiin kohdistettua lain edellyttämällä tavalla työnantajalle. Tällä hetkelläkin työnantaja voi kyllä tehdä rikosilmoituksen, mutta tällä oikeudella ei ole mitään merkitystä, jos asianomistaja ei esitä rangaistusvaatimusta.

Syyteoikeuden järjestämisen osalta tulee huomioida myös, että virkamies tulee esteelliseksi tekemällä epäilystä rikosilmoituksen (HE 222/2010, s. 173). Korkein hallinto-oikeus toteaa vuosikirjapäätöksessään KHO 2019:76, että virkamiehen hallinnon asiakkaasta tekemä sellainen tutkintapyyntö, jossa virkamies on asianomistajana, voi vaarantaa luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Jos luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen katsotaan vaarantuneen, virkamiehen tulee pidättäytyä toimimasta viranomaisen puolesta asiassa myös asian tuomioistuinkäsittelyn aikana.

Hallintolakia vastaavat esteellisyysperusteet on kirjattu myös esitutkintalain 2 luvun 8 §:ään. Tämä on myös yksi syy siihen, miksi virkamiehiä yritetään provosoida tekemään rikosilmoituksia ja myös syy siihen, miksi he saattavat jättää rikosilmoituksen tekemättä. Syyteoikeuden muuttamisella voitaisiin osaltaan turvata viranomaistoimintaa ja puuttua maalittamiseen. Viranomaistoiminnan turvaaminen on laillisesti toimivan yhteiskunnan perusedellytys ja siten kyseessä ei ole pelkästään valtiovallan tai yksittäisen viranomaisen intressi, vaan myös kaikkien kansalaisten intressi.

3.4 Lain eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista (269/1974) ajantasaistaminen

Valtion palveluksessa oleviin asianomistajiin sovelletaan eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annettua lakia (269/1974).

Virkamiehen yksityisiä tahoja perempi oikeussuoja on perusteltu, koska virkamiehillä on toimintapakko. Virkatehtäviä ei voi jättää suorittamatta, vaikka niihin liittyy korostunut oikeudenkäynnin uhka.

Tällä hetkellä laki antaa virkamiehelle vain rajoitettua suojaa. Myös lain menettelytapoja tulisi tarkastella uudelleen.

Kun virkamies joutuu oikeudenkäynnin kohteeksi virkatehtäviensä suorittamisen johdosta, on kohtuutonta, että kuluriski jäisi hänen kannettavakseen tai että kuluriskin pelossa hän ei voisi turvautua asianmukaiseen oikeudelliseen apuun. Maalittamisessa oikeudenkäynnin intressi ja suojeltava oikeushyvä on viranomaisella. Yksittäinen virkamies on toiminnan kohteena välikappale. Virkamiehelle ei saa aiheutua vahinkoa virkasuhteesta johtuvien tehtävien suorittamisesta. Oikeudenkäynnin kuluriski tulee kohdistua työntajatahoon, jonka määräyksestä tehtäviä suoritetaan. Tämä periaate on tunnustettu jo kyseessä olevaa lakia säädettäessä. Lainsäädäntö on päivitettävä vastaamaan tämän hetken tarpeita.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Rita Ridanpää
lakimies